

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklardaki Problem Davranışı Belirleme ve Davranışa Müdahale Stratejileri*

Melda KILIÇ¹, Sinan KALKAN², Canan AVCI³

Öz: Bu çalışma, okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarda görülen problem davranışları belirleyebilme durumlarını ve problem davranışlara müdahalede tercih ettikleri stratejileri incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışmanın katılımcılarının belirlenmesinde amaçlı rastgele örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın katılımcıları 15 okul öncesi öğretmenidir. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış Öğretmen Görüşme Formu kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bulgular, okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışları belirlemede zorluk yaşadıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin çocukların problem davranışlarına müdahalede tercih ettikleri stratejilerin etkisi zayıf stratejiler olduğu görülmüştür. Bulgular, öğretmen eğitimi ve hizmet içi eğitim bağlamında tartışılmıştır. Bu bağlamda okul öncesi öğretmenlerine okul öncesi dönemdeki problem davranışlar ve problem davranışlara müdahale stratejileri ile ilgili hizmet içi eğitim desteği verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Problem Davranış, Müdahale Stratejileri, Sosyal-Duygusal Gelişim, Okul Öncesi Öğretmeni, Okul Öncesi Eğitim

Preschool Teachers' Identification of Problem Behavior in Children and Intervention Strategies

Abstract: This study aims to examine early childhood teachers' ability to identify problem behaviors in children and their preferred strategies for intervention in problem behaviors. The research is designed as a case study. The purposeful random sampling method was used in determining the participants of the study. Participants of the study were 15 early childhood teachers. The data were collected by semi-structured interview technique. In the analysis of the data, content analysis method was used. Findings showed that early childhood teachers had difficulties in determining problem behaviors. Besides this, it had been observed that the strategies which teachers preferred to intervene problem behaviors of children had weak effects. The findings were discussed in the context of teacher training and in-service training. Within this context, it would be beneficial to provide in-service training support to early childhood teachers on problem behaviors and problem behavior intervention strategies in early years.

Keywords: Problem Behavior, Intervention Strategies, Social-Emotional Development, Early Childhood Teacher, Preschool Education

Geliş Tarihi: 09.11.2020

Kabul Tarihi: 22.12.2020

Makale Türü: Araştırma Makalesi

* Bu çalışma 21-24 Mart 2020 tarihlerinde düzenlenen International Conference on Research in Education and Science (ICRES) kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye, e-posta: melda.kilic@omu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8013-875X>

² Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Çanakkale, Türkiye, e-posta: sinan.kalkan@comu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6890-6421>

³ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye, e-posta: canan.avci@omu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9313-4977>

Atıf için/ To cite:

Kılıç, M., Kalkan, S. ve Avcı, C. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklardaki problem davranışı belirleme ve davranışa müdahale stratejileri. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 38-52.

Okul öncesi dönem yaşamın 0-6 yaş aralığını kapsayan, çocuğun bilişsel, dil, motor ve sosyal duygusal gelişiminin temellerinin atıldığı kritik bir dönemdir. Sosyal duygusal gelişim çocuğun diğer kişilerle sağlıklı ve dengeli sosyal ilişkiler kurabilmesi, kendini ifade edebilmesi ve duygularını yönetebilmesi ile ilişkilidir (Kandır ve Alpan, 2008). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal-duygusal gelişiminde sınırlılık ya da yetersizlik olması durumunda problem davranışlara rastlanılmaktadır (Hemmeter, Fox ve Snyder, 2013).

Problem davranışlar, çocuğun gelişimsel dönem özellikleriyle uyumlu olmayan, tutarlı bir şekilde tekrar eden, çevreye rahatsızlık veren olumsuz saldırgan davranışlar olarak ifade edilmektedir (Melekoğlu, Tunç Paftalı ve Melekoğlu, 2015). Başka bir deyişle problem davranışlar, öğrenmeyi engelleyen, sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkileyen, fiziksel ya da sosyal açıdan zarar verici ve süregelenliği olan davranışlardır (Erbaş ve Yücesoy-Özkan, 2010). Problem davranışlar, davranışın işlevine bağlı olarak çocuğun nesne, ilgi ve uyaran elde etmek ya da istemediği durumlardan kaçmak istemesi sonucu ortaya çıkabilmektedir (Özgü ve Yılmaz, 2017). Alanyazındaki çalışmalarda problem davranışların istenmeyen davranış ya da sorun davranış olarak da ifade edildiği görülmektedir. Söz konusu davranışların sınıfta eğitim sürecini, eğitimin akışını, akran etkileşimiyle birlikte öğretmen ve çocuk iletişimini olumsuz etkileyen davranışlara karşılık geldiği görülmektedir (Karadeniz-Akdoğan, 2017; Kargı ve Erkan, 2004).

Okul öncesi dönemde problem davranışlar, öğretmenlerin ve ebeveynlerin şikâyet ettikleri konuların başında gelmektedir (Zhang ve Sun, 2011). Küçük çocuklarda sıklıkla saldırganlık, söz dinlememe ve karşı gelme gibi problem davranışların varlığına rastlanılmaktadır (Nixon, 2002). Yapılan araştırmalar okul öncesi dönemdeki çocukların sergilediği problem davranışların, okul dönemindeki çocuklara oranla, üç kat daha fazla olduğunu (Gilliam, 2005) ve problem davranışların sınıf ortamında görülme sıklığının %14 ile %34 arasında olduğunu göstermektedir (Upshur, Wenz-Gross ve Reed, 2009). Sınıf ortamında ortaya çıkan problem davranışlar, Cameron (1998) tarafından (a) vurmak, tükürmek, tekmelemek, itmek gibi saldırgan davranışlar, (b) parçalamak, fırlatmak, eşyalara zarar vermek gibi fiziksel olarak istenmedik davranışlar, (c) bağırıp çağırmak, ağlamak, tepinmek, gezinmek, öfkelenmek gibi sosyal olarak istenmedik davranışlar, (d) kurallara uymamak, tehdit etmek, akranlarını korkutmak gibi meydan okuyucu davranışlar ve (e) etkinliklere katılmamak, iletişim kurmamak, etkileşime girmemek gibi kendine yönelik istenmeyen davranışlar olmak üzere beş kategoride sınıflandırılmıştır. Temiz (2020) yaptığı araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin en çok karşılaştıkları istenmeyen davranışların paylaşım sıkıntısı, kıskançlık, hırçınlık, arkadaşına vurma, öfke nöbeti, inatçılık, tırnak yeme, içe kapanıklık, ilgisizlik vb. olduğunu ortaya koymuştur.

Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlara ilişkin algılarına yönelik gerçekleştirilmiş çalışmalar, öğretmenlerin çocuklarda öfke nöbeti, ağlama, bağırma ve inatçılık gibi sosyal olarak istenmedik problem davranışlara (Derman, 2017; Yağan-Güder, Alabay ve Güner, 2018), saldırgan ve şiddet içeren davranışlara (Akman, Baydemir, Akyol, Arslan ve Kükütçü, 2011) ve gürültü, ilgisizlik, şikâyet etme, söz kesme, yerinde düzgün oturmama ve arkadaşlarını rahatsız etme gibi sınıf kurallarına uymayan davranışlara (Sadık, 2002) vurgu yaptıklarını göstermiştir. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin çocuklardaki problem davranışları belirlemede sorun yaşadıklarını düşündürmektedir. Çünkü öğretmenler tarafından problem davranış olarak ifade edilen davranışların bazılarının aslında problem davranış olmadığı görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların hareketlilik, inatçılık, oyuncakları ağızına alma, gerçek dışı olaylar anlatma gibi gelişimsel dönemlerinin bir özelliği olarak ortaya çıkan birtakım davranışlarının çoğunlukla öğretmenler tarafından problem davranış olarak ifade edildiği görülmüştür. Oysaki bir davranışın problem davranış olabilmesi için (a) çocuğun veya akranlarının öğrenmesini engellemesi, (b) çocuğun çevresiyle olan sosyal iletişimini ve etkileşimini olumsuz etkilemesi, (c) çocuğa, akranlarına veya çevresindeki diğer bireylere zarar vermesi ve (d) tekrar eden bir örüntüye sahip olması gibi kriterleri taşıması gerekmektedir (Erbaş, 2018). Ayrıca bir davranışın problem olarak değerlendirilebilmesi için davranışın gelişim dönemine uygunluğu, sıklığı ve yoğunluğu ve cinsiyete göre normalden farklılaşması gibi noktaların da dikkate alınması gerekmektedir (Akbaba, 2004; Özbey, 2010; Özgü ve Yılmaz, 2017; Yavuzer, 2019; Yörükoğlu, 2000). Kısacası, sınıfta gözlemlenen problem davranışları doğru belirleyebilmek için öğretmenlerin çocukların gelişimsel özelliklerini ve problem davranışın doğasını iyi bilmeleri gerekmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıfta bir problem davranışı belirledikten sonra bu davranışa gelişimsel olarak uygun ve etkili bir yolla müdahale etmesi beklenmektedir (Yağan-Güder ve diğerleri, 2018). Erken dönemde etkili bir şekilde müdahale edilmeyen problem davranış hem kısa hem de uzun vadede çocuğun öğrenmesini ve sağlıklı bir birey olarak yetişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Erken yaşlarda gözlemlenen problem davranışlar, çocuğun okul öncesi eğitim programından etkili bir şekilde yararlanamamasına, sınıf içi uygulamalardan mahrum kalmasına ve akranlarıyla olan etkileşimlerinin azalmasına neden olabilmektedir (Hemmeter, Hardy, Schnitz, Adams ve Kinder, 2015). Küçük yaşta ortaya çıkan, önlenmeyen ve süregelen hale gelen problem davranışların okul öncesi eğitim ortamını olumsuz etkilemesinin yanı sıra ilerleyen öğretim kademelerinde ciddi davranış problemlerine neden olduğu, okuma yazma ve matematik alanlarında çocuğun akademik başarısını olumsuz etkilediği araştırma sonuçlarıyla da desteklenmektedir (Myers ve Pianta, 2008; Yağan-Güder ve diğerleri, 2018). Ayrıca, zamanında müdahale edilmeyen problem davranışların çocukta kalıcı ve yıkıcı davranışlara dönüşebileceği ya da anti-sosyal davranışlar için zemin oluşturabileceği ve çocuğun daha sık disiplin cezası almasına yol açabileceği belirtilmektedir (Artman-Meeker, 2010; Diken ve Rutherford, 2005).

Öğretmenler, problem davranışlara müdahalede çeşitli stratejiler kullanmaktadırlar. Ancak önemli olan pedagojik açıdan uygun ve problem davranışa müdahalede en etkili stratejinin belirlenmesidir. Problem davranışlara müdahalede etkili olan stratejileri Yücesoy-Özkan (2016), (a) güvenlik önlemleri alma, koruyucu donanım kullanma, uyarılarda düzenleme yapma, çevresel zenginleştirme yapma, yönergelerde uyarlamalar yapma, seçenek sunma, geçişleri kolaylaştırma, müfredatta uyarlamalar yapma, beklentileri değiştirme, koşula bağlı olmayan pekiştirme, rutinler oluşturma ve görsel destekler kullanma gibi öncül temelli uygulamalar, (b) işlevsel iletişim öğretimi, sosyal beceri öğretimi ve kendini yönetme becerilerinin öğretimi gibi öğretim temelli uygulamalar, (c) olumlu pekiştirme, olumsuz pekiştirme, sembol pekiştirme, ayrımlı pekiştirme ve izlerlik sözleşmesi gibi işlem süreçlerinin izlendiği pekiştirme temelli uygulamalar, (d) sönme temelli uygulamalar ve (e) tepkinin bedeli, mola, azarlama, tepkiyi durdurma, koşullu alıştırma, aşırı düzeltme, duyulara yönelik itici uyarın sunma gibi tekniklerin kullanıldığı cezaya dayalı uygulamalar olmak üzere beş başlık altında sınıflandırmıştır. Yücesoy-Özkan'ın sınıflandırmasına göre öncül temelli, öğretim temelli ve pekiştirme temelli uygulamalar önleyici nitelikte olan stratejileri içerirken, sönme temelli ve cezaya dayalı uygulamalar ise daha çok düzeltici nitelikteki stratejileri içermektedir.

Yapılan araştırmalar okul öncesi öğretmenlerinin alanyazında vurgulanan bilimsel temelli stratejileri uygulamaya ilişkin bilgi eksiklikleri olduğunu ve çoğunlukla problem davranışlara müdahalede uygun stratejileri (seçenek sunma, geçişleri düzenleme, öğrenme merkezlerini düzenleme, yönerge sunma, sosyal-duygusal becerileri öğretme) kullanmadıklarını göstermektedir (Fettig ve Artman-Meeker, 2016; Hemmeter ve diğerleri, 2015; Hemmeter, Snyder, Fox ve Algina, 2016; Lam ve Wong, 2017; Rakap, Balıkcı, Kalkan ve Aydın, 2018; Snyder ve diğerleri, 2018). Örneğin, okul öncesi öğretmenlerinin saldırgan davranışlarla baş etmede en çok sözel uyarıyı kullandıkları araştırma bulgularında sıklıkla vurgulanmaktadır (Denizel-Güven ve Cevher, 2005; Öngören-Özdemir ve Tepeli, 2016; Sadık, 2004; Uysal, Akbaba-Altun ve Akgün, 2010; Yağan-Güder ve diğerleri, 2018). Bir araştırmada bazı okul öncesi öğretmenlerinin çoğunlukla görmezden gelme, göz teması kurma, ödül-ceza gibi stratejileri kullandıkları, çocuklara doğru davranışı gösterme ve öğretme şeklinde bir yaklaşım sergilemedikleri ve daha çok spontane ya da tepkisel davrandıkları belirlenmiştir (Akgün, Yarar ve Dinçer, 2011; Yağan Güder ve diğerleri, 2018). Özer, Bozkurt ve Tuncay'ın (2014) çalışmasında öğretmenlerin en sık sözlü uyarma, sınıf kurallarını hatırlatma, sorumluluk verme, çocuğa ismi ile hitap etme, çocuk ile göz teması kurma ve sevdiği şeylerden mahrum etme stratejilerini uyguladıkları belirlenmiştir. Bir başka araştırmada ise okul öncesi öğretmenlerinin çoğunlukla kuralı hatırlatma, soru sorma, ismiyle uyarma, işaretle uyarma, göz kontağı kurma, fiziksel yakınlık, sessiz kalma, dokunarak uyarma, azarlama, gözdağı verme gibi stratejileri uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Uysal ve diğerleri, 2010). Gangal ve Öztürk (2019) yaptıkları çalışmada benzer biçimde öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede en çok uyarma ve kuralları hatırlatma yöntemlerini tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmalara göre okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışı düzeltici nitelikteki stratejileri kullanmayı daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Özetle çocukların sosyal-duygusal açıdan sağlıklı gelişebilmeleri için okul öncesi öğretmenlerinin hem sınıflarında gözlemlenen problem davranışları doğru belirlemeleri hem de problem davranışlara müdahalede pedagojik açıdan uygun stratejileri kullanmaları önemlidir (Erbaş ve Yücesoy-Özkan, 2010; Öngören-Özdemir ve Tepeli, 2016; Uysal ve diğerleri, 2010). Dolayısıyla öğretmenlerin, problem davranışları belirlemeye, bu davranışların ortaya çıkmasını önlemeye ve problem davranışları ortadan kaldırmaya yönelik bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir (Hemmeter ve diğerleri, 2016; Luo, Snyder, Clark ve Hong, 2017; Steed ve Roach, 2017). Yapılan araştırmalarda çoğunlukla okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlar ve müdahale yolları ile ilgili genel bilgileri görüşme yoluyla ölçülmüştür ve bulgular öğretmenlerin bu konuda bilgi eksikliklerinin olduğunu göstermiştir. Sadece Öngören-Özdemir ve Tepeli (2016) tarafından öğretmenlerin sınıfta gözlemlenmesi muhtemel belirli problem durumlar karşısında kullanmayı tercih ettikleri stratejiler incelenmiştir. Ancak alanyazında öğretmenlerin hem belirli bir durum içerisinde problem davranışı belirleme becerilerini hem de doğal bir durum karşısında anlık tepkilerini (duruma müdahalelerini) inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Alanyazındaki ihtiyaca yönelik olarak gerçekleştirilmiş olan bu çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışı belirleme durumlarının ve davranışa müdahale etmedeki stratejilerinin senaryo temelli bir ölçme aracı ile duruma özgü olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda (1) *okul öncesi öğretmenlerinin senaryodaki problem davranışı belirleme durumları nedir?* ve (2) *okul öncesi öğretmenlerinin senaryodaki problem davranışlara müdahalede tercih ettikleri stratejiler nelerdir?* sorularına cevap aranmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Okul öncesi öğretmenlerinin bir çocuğun problem davranışını belirleme durumlarını ve bu problem davranışa müdahalede tercih ettikleri stratejileri incelemeyi amaçlayan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemi desenlerinden biri olan, bir ya da birkaç durumu kendi sınırları içinde bütüncül olarak analiz etmeyi amaçlayan (Yıldırım ve Şimşek, 2016) ve söz konusu duruma yönelik derinlemesine bir anlayış sağlayan (Creswell, 2007) durum çalışması deseninden yararlanılarak modellenmiştir.

Katılımcılar

Bu çalışmanın katılımcılarını belirlemede nitel araştırma yöntemi örnekleme türlerinden biri olan amaçlı rastgele örnekleme yöntemi tercih edilmiştir (Marshall ve Rossman, 2014; Patton, 2014). Buna göre Samsun iline bağlı üç farklı merkez ilçede bağımsız ve resmi anaokullarında görev yapan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 15 okul öncesi öğretmeni araştırmanın katılımcı grubunu oluşturmuştur.

Araştırmaya, yaşları ortalama 38 olan (ranj = 30-59) ve bağımsız devlet anaokullarında 4-6 yaş arasındaki çocuklara öğretmenlik yapan 15 kadın okul öncesi öğretmeni katılmış olup, bu öğretmenlerden 14'ü lisans, biri de yüksek lisans öğrenimini tamamlamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin 12'si 11-20 yıl arasında mesleki kıdeme sahipken, öğretmenlerden ikisi 20 yıl ve üstünde kıdeme, biri de 6-10 yıl arasında bir kıdeme sahiptir. Araştırmaya dahil olan her bir öğretmenin sınıfında ortalama 22 (ranj = 19-25) çocuk öğrenim görmektedir. Öğretmenlerden 8'i daha önce çocuklarda davranış problemleri ile ilgili kurs, seminer, çalıştay vb. eğitim etkinliklerine katıldığını, 7'si ise konuyla ilgili herhangi bir eğitime katılmadığını belirtmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmanın verilerinin toplanabilmesi için ilk olarak Ondokuz Mayıs Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan ve Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli onay ve izinler alınmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan Öğretmen Görüşme Formu kullanılmıştır. Görüşme formu iki bölüm halinde oluşturulmuştur. Birinci bölümde cinsiyeti, yaşı, eğitim seviyeleri, mesleki kıdemi, görev yaptıkları okul türü gibi öğretmenlerin demografik bilgilerini belirlemeye yönelik kısa yanıtli sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise öğretmenlerin problem davranışları belirlemesine ve müdahale etmesine ilişkin duruma özgü becerilerini belirlemek amacıyla sınıf temelli iki senaryo ve her bir senaryo ile ilgili sorular bulunmaktadır. Öğretmenlere sınıflarında en sık karşılaştıkları problem davranışları ve bu davranışlara

yönelik müdahalelerini genel olarak sorarak onların bilgilerini ölçmek yerine sınıf temelli senaryolar kullanarak soruları uygun bir bağlama yerleştirme girişiminde bulunulmuştur. Böylece sorulan problem davranışın öğretmenlerin sınıflarında karşılaştıkları gerçek durumlara benzerlik göstermesi sağlanmıştır. Bu yaklaşım, soruları cevaplarırken öğretmenlerin içerik bilgisi, pedagoji ve çocuk davranışlarını anlama becerilerini birlikte kullanmasını sağlamaktadır. Böylece öğretmenlerin bilgilerine dayanan duruma özgü becerilerinin ölçülebilmesi hedeflenmiştir.

Görüşme formunun hazırlanması için ilk olarak alanyazın taraması yapılmıştır. Bu bağlamda okul öncesi dönemde sıklıkla rastlanan problem davranışların neler olduğu incelenmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların sınıf içinde çoğunlukla arkadaşlarına ya da nesnelere zarar veren saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmektedir (Akman ve diğerleri, 2011; Sadık, 2002; Uysal ve Dinçer, 2013). Saldırgan davranışlar fiziksel ve ilişkisel saldırganlık olmak üzere iki kategoriye ayrılmakta ve sınıflarda fiziksel saldırganlığın ilişkisel saldırganlığa göre daha sık gözlemlendiği vurgulanmaktadır (Özdemir ve Tepeli, 2015). Buradan hareketle fiziksel saldırganlık davranışına odaklanılarak birinde çocuğun arkadaşına, diğerinde ise nesneye yönelik saldırgan davranış gösterdiği iki senaryo metni oluşturulmuştur. Ardından her senaryo için yarı yapılandırılmış iki görüşme sorusu hazırlanmıştır. Bu sorulardan biri senaryodaki çocuğun problem davranışının ne olduğunun belirlenmesine, diğeri ise söz konusu problem davranışa müdahalede nasıl bir stratejinin tercih edileceğine yönelik oluşturulmuştur.

Hazırlanmış görüşme formu okul öncesi eğitim alanında uzman iki öğretim üyesi ve ölçme değerlendirme alanında uzman bir öğretim üyesi tarafından incelenmiştir. Nitel araştırmalarda iç geçerliğin sağlanmasındaki stratejilerden biri uzman incelemesidir (Merriam, 2013). Uzman geri bildirimleri doğrultusunda katılımcı grubuna dahil edilmeyen ve tesadüfi şekilde belirlenen 2 okul öncesi öğretmeniyle ön görüşme yapılarak senaryoların ve soruların anlaşılabilirliği test edilmiştir. Bu görüşmelerin ardından görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunda yer alan senaryolar aşağıdaki gibidir.

Senaryo 1.

Ilgaz, 5 yaş grubunda okul öncesi eğitime devam eden ve öğretmenin gözlemlerine göre bir süredir nesnelere ya da arkadaşlarına fiziksel olarak zarar veren bir çocuktur. Bir gün sınıfta Türkçe etkinliği başlangıcında öğretmen çocuklara bir sandalye alarak yarım ay şeklinde oturmalarını söyler. Ilgaz'ın almak istediği sandalyeyi Sina da istemektedir. Her iki çocuk da aynı anda aynı sandalyeyi tutar ve aralarında şu diyalog gerçekleşir:

Sina: Bu benim sandalyem.

Ilgaz: Hayır, senin değil benim!

Çocuklar sandalyeyi aralarında ileri geri çekiştirmeye başlarlar ve bir anda sesleri yükselir.

Sina: Ilgaz bırak! Bu benim sandalyem.

Ilgaz: Bu sandalyede ben oturuyordum. Bırak dedim sana!

Ilgaz cümlesini tamamladıktan sonra Sina'yı iterek yere düşürür. Sina, bunun üzerine ağlamaya başlar. Öğretmen, Sina'nun ağlama sesiyle birlikte çocukların yanına gelir.

Senaryo 2.

Zeynep, oyun sırasında uyum problemleri çıkarması nedeniyle uzun süredir arkadaşları tarafından dışlanmış 6 yaşında bir çocuktur. Sınıftaki çocuklar bir süredir onu oyunlarına almak istememektedirler. Zeynep bu nedenle arkadaşlarının oyunlarını bozmakta ve oyuncaklara zarar vermektedir.

Bir gün oyun zamanı sırasında bir grup arkadaşı ahşap bloklardan kule yapmışken Zeynep yanlarına gelerek kuleyi bir tekme ile devirmiştir. Öğretmen çocukların seslerinin yükseldiğini fark eder ve çocukların yanına gelir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Çalışmanın iç güvenilirliğini artırmak amacıyla görüşme öncesinde öğretmenlere araştırma hakkında bilgi verilmiş ve görüşmeler sırasında kendilerini rahat hissetmeleri sağlanmıştır. Görüşmeler öğretmenlerin çalıştıkları okulda uygun bir salonda, birebir ve yüz yüze olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında güvenilirliği sağlamak

için yönlendirici olmaktan kaçınılmış ve mümkün olduğunca tarafsız olmaya özen gösterilmiştir. Görüşmeler ortalama 15-20 dakikada tamamlanmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Ses kayıtları bilgisayara aktarılarak transkript edilmiş ve analiz için yazılı hale getirilmiştir. Çalışmaya katılan her öğretmene gizlilik ilkesi gereğince “Ö1, Ö2, Ö3, ..., Ö15” olarak kodlar verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verilerinin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek organize edilir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Buna göre bu çalışmada içerik analiziyle veriler kavramsallaştırılmış ve olguyu tanımlayabilecek kategoriler belirlenmiştir. Belirlenen kategorilere ilişkin frekanslar oluşturulmuş ve bulgular belirlenen kategoriler çerçevesinde doğrudan alıntılara yer verilerek yorumlanmıştır. Görüşmelerde elde edilen verilerin kodlayıcılar arası güvenilirliğini belirlemek amacıyla Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen “Güvenirlilik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100” güvenirlilik formülü kullanılmıştır. Buna göre kodlayıcılar arasındaki uyum %93.2 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde okul öncesi öğretmenlerinin çocukların problem davranışlarını belirleme durumlarına ve problem davranışlarına müdahalede tercih ettikleri stratejilere ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların problem davranışlarını belirleme durumlarına ilişkin bulgular Tablo 1 ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 1

Senaryo 1’e İlişkin Öğretmenlerin Problem Davranışı Belirleme Durumları

Problem Davranış	f	Katılımcılar
Paylaşmayı bilmeme	11	Ö3, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15
Arkadaşını itme	4	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5

Araştırmaya katılan on beş okul öncesi öğretmeninden on biri senaryo 1’deki problemleri davranış paylaşmayı bilmeme olarak ifade ederken dördü arkadaşını itme olarak belirlemiştir. Öğretmenlerin Senaryo 1’deki problemleri davranışın ne olduğuna ilişkin yanıtlarından bazıları şöyledir:

Sina, bu benim sandalyem; hayır, senin değil; burada bir paylaşamama sorunu var, durumu var; böyle burada bir saygısızlık var, mesela daha çok ikisinde de paylaşamama sorunu var; ana sınıfında en önemli sorun, paylaşamama sorunu zaten. (Ö6)

Problemleri davranış, zaten sandalyeyi paylaşamıyorlar; çocuklar birbirleri arasında çekişme olmuş. Sandalyeyi paylaşamama problem davranış. (Ö13)

Yani burada İlga, sanırım ilk İlga alıyor sandalyeyi anladığım kadarıyla. Sonra İlga, bu benim sandalye diye alıyor. İlga, problemleri bir davranış sergiliyor. Problemleri davranış da ben arkadaşını itmesi diyebilirim. (Ö2)

Çocuklar sandalye için kavga ediyor, biri düşüyor, diğeri onun yerine oturuyor, düşen öğrenci ağlamaya başlıyor. Arkadaşını itmesi çocuğun problemleri davranıştır. (Ö4)

Tablo 2

Senaryo 2’ye İlişkin Öğretmenlerin Problem Davranışı Belirleme Durumları

Problem Davranış	f	Katılımcılar
Çocuğun dışlanması	8	Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11
Çocuğun uyum sorunu	7	Ö2, Ö3, Ö4, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15

Okul öncesi öğretmenlerinin sekizi Senaryo 2’deki problemleri davranışın çocuğun dışlanması, yedisi ise çocuğun uyum sorunu olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerin Senaryo 2’deki problemleri davranışın ne olduğuna ilişkin yanıtlarından bazıları şöyledir:

Asıl problem sınıfın Zeynep’i kabullenmemesinden kaynaklanıyor. Zeynep onlarla arkadaş olmak istiyor, fakat arkadaşlık kuramıyor. (Ö7)

Şimdi bu, 6 yaşındaki çocuğun Zeynep’in arkadaşlarının arasına dahil olamaması, dışlanmış olması bir problem. (Ö9)

Zeynep’in uyumsuz oluşu ile ilgili bir problem var. (Ö3)

Okul öncesi öğretmenlerinin birinci ve ikinci senaryodaki çocukların sergiledikleri problem davranışlara müdahalede tercih ettikleri stratejilerin ne olduğuna ilişkin bulgular ise Tablo 3 ve Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 3

Senaryo 1'e İlişkin Öğretmenlerin Problem Davranışa Müdahalede Tercih Ettikleri Stratejiler

Problemi Çözmede İzlenen Yol	f	Katılımcılar
Uyarı ortadan kaldırmak	5	Ö1, Ö9, Ö11, Ö13, Ö15
Problem davranış sergileyen çocuklarla problem hakkında konuşmak	4	Ö2, Ö4, Ö8, Ö12
Sözel uyarıda bulunmak	4	Ö3, Ö5, Ö6, Ö14
Drama yönteminden yararlanmak	2	Ö7, Ö10

Senaryo 1 bağlamında öğretmenlerin problem davranışa müdahalede tercih ettikleri stratejilere bakıldığında beşinin uyarı ortadan kaldırmak, dördünün problem davranış sergileyen çocuklarla problem hakkında konuşmak, dördünün sözel uyarıda bulunmak ve ikisinin drama yönteminden yararlanmak ifadelerine yer verdiği görülmüştür. Öğretmenlerin Senaryo 1'deki problem davranışa müdahalede tercih ettikleri stratejilere yönelik yanıtlarından bazıları şöyledir:

Ben olsam sandalyeyi ikisinin elinden alırım. İkisinin başka sandalye almasını öneririm. Genelde kimsenin yeri masalarda da belli değildir, benim sınıfımda. Yer tespiti yapmam. Herkes istediği yere oturabilir, ama anlaşarak, itiş kakış olmadan, güzelce oturmaları gerek. Bazen de çocukların isimlerini söyleyerek yerlerini belirlerim. Sen şuraya, sen buraya şeklinde oturturum. (Ö15)

Ben ikisini yanıma alıp konuşurdum, konuşarak çözerdim, çünkü bu işe yarayan bir yöntem. Bu yüzden çok sık kullanıyorum. Sonuç olarak, bu bir sandalye, bu sandalyenin işlevi belli, bu sandalyeyi biz oturmak için kullanıyoruz. Bu şekilde çocuklara ikna edici bir dille konuştuğumda, empati kurarak mesela, "Sina bu sandalyeyi çok istiyor, ama Ilgaz da istiyor; Sina'ya diyorum ki ben bu sandalyeyi Ilgaz'a versem ne hissedersin?" diye aynı şekilde ona da sorular sordurarak, birbirleri ile konuşurarak orta yolu bulmaya çalışıyoruz. (Ö4)

Uyarıda bulunmak, açıklama yapmak, problem çözme stratejisini kullanırdım. O çocuklar sınırlı oldukları için birbirlerini dinlemeyeceklerdir. İllaki öğretmenden yardım isteyeceklerdir ya da bir arkadaşından yardım isteyecektir ve kendilerinin haklı olduğunu ispatlamaya çalışacaklardır. (Ö5)

Sınıfta diyelim böyle bir problem oldu, küçük bir drama etkinliği bulmaya çalışıyorum; rehber öğretmen yardımcı oluyor, genelde o drama etkinliğini uyguluyoruz, ama bazen drama etkinliği yetmiyor, çizgi film ya da kitap okuyup onunla ilgili neler yapabiliriz şeklinde yapıyoruz. Artı bu davranışı, perşembe günü mahkeme günü olarak değerlendiriyoruz, o gün problemi dile getiriyoruz ve çocuklarla çözmeye çalışıyoruz. (Ö7)

Tablo 4

Senaryo 2'ye İlişkin Öğretmenlerin Problem Davranışa Müdahalede Tercih Ettikleri Stratejiler

Problemi Çözmede İzlenen Yol	f	Katılımcılar
Sözel uyarıda bulunmak	4	Ö3, Ö6, Ö8, Ö14
Problem davranış sergileyen çocukla oyun oynamak	3	Ö1, Ö9, Ö11
Diğer çocuklarla iş birliği yapmak	3	Ö4, Ö5, Ö15
Drama yönteminden yararlanmak	3	Ö7, Ö10, Ö12
Aile görüşmesi yapmak	2	Ö2, Ö13

Senaryo 2 bağlamında problem davranışa müdahalede tercih edilen stratejilere ilişkin yanıtlarda öğretmenlerden dördünün sözel uyarıda bulunmak, üçünün problem davranış sergileyen çocukla oyun oynamak, üçünün diğer çocuklarla iş birliği yapmak, üçünün drama yönteminden yararlanmak ve ikisinin aile görüşmesi şeklinde ifadeler kullandığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin ikinci senaryodaki problem davranışa müdahalede tercih ettikleri stratejilere yönelik yanıtlarından bazıları şöyledir:

Şöyle ki ben çocuklara fark ettirmeden onlarla konuşmayı tercih ediyorum; o çocuğumla da öyle yaptım genelde, işte diyorum, bak diyorum, "sen böyle yaptığın için onlar da seni yanlarına almıyorlar uyumlu bir şekilde oynarsan arkadaşlarıyla daha iyi olacak ve seni hep aralarına alacaklar bunları yaptığın için sonucunda bunları yaşıyorsun". (Ö8)

Öncelikle ben Zeynep'e şöyle yaklaşırdım: onun oyunlarına katılarak onunla oyun oynardım. Diğer çocukları da etkilerdi bu, öğretmenin Zeynep'le oyun oynaması. Zeynep'e de kendini değerli hissettirirdi. Oyun sırasında da olumlu cümleler kurarak, onun kendisini değerli hissetmesini sağlamaya çalışırdım. (Ö11)

Evet, diğer öğrencileri çekip Zeynep'in durumu hakkında bilgi veriyorum ve anlayışla karşılamalarını istiyorum. Yok, olmadığı bir zamanda, Zeynep'in durumunu söylüyorum. Aslında çocuklar o kadar duygusallar ki aksine, o çocuğa sahip çıkıyorlar ve yanlarına çağırıyorlar. Sürekli diğer çocukların Zeynep'i anlamaları, Zeynep'in de onları anlaması empati aslında. (Ö4)

Genelde drama yoluyla daha iyi oluyor çözümler, ben onu tercih ediyorum. Hikayeler anlatıyorum, canlandırmalar yapıyorum. Yaparak yaşayarak daha çok öğreniyorlar neticede. (Ö12)

Davranış problemi derin bir konu. Biraz daha anlık oluşan değil de süregelen bir durum. Eğer böyle davranış problemi varsa, bir süre sonra diğerlerine de yansiyabiliyor. Etrafıca düşünürüm. Aileyle görüşürüm, çocuğu gözlemlerim. Aileden, çocuk hakkında bilgi alırım; aile yapılarını dikkate alırım. Aileden, iş birliği için yardım isterim. Ayrıca, Zeynep'in olmadığı bir zamanda diğer çocuklarla konuşurum, Zeynep'le ilgili. Onların oyunlarına Zeynep'i almaları gerektiğini, Zeynep'in çok üzüldüğünü, kendini kötü hissettiğini açıklarım. Çok içinden çıkılmaz bir hal alırsa durum, Zeynep'i o ortamdan uzaklaştırmaya çalışırım. Zeynep'in arkadaşlarını uzaktan görebileceği bir yerde, sakinleşmesini ve arkadaşlarını gözlemlemesini sağlarım. Tabi bu süreçte en büyük destekçim aile. (Ö13)

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada, okul öncesi sınıflarında sık görülen problem durumlarından yararlanılarak hazırlanmış iki senaryo aracılığıyla okul öncesi öğretmenlerinin çocukların problem davranışlarını belirleme durumlarının ve çocukların problem davranışlarına müdahale stratejilerinin duruma özgü olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmaya katılan öğretmenlere kendilerine verilen senaryoyu okumaları ve ardından senaryoda yer alan problem davranış ya da davranışların ne olduğunu belirlemeleri söylenmiştir. Birinci senaryo bağlamında problem davranışın belirlenmesine yönelik sorulan soruya katılımcı öğretmenlerin çoğunun senaryodaki problem davranış çocuğun paylaşmayı bilmemesi olarak ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra birkaç öğretmenin ise senaryodaki problem davranış çocuğun arkadaşını itmesi olarak ifade ettiği belirlenmiştir. Benmerkezci olan okul öncesi dönem çocuklarının paylaşma davranışını sergileyememesi gelişimsel açıdan beklendiği bir durumdur (Senemoğlu, 2018). Bu bağlamda öğretmenlerin çoğunlukla küçük çocukların benmerkezci oldukları için gelişimsel olarak sergileyemedikleri ve aslında prososyal bir davranış olan paylaşma davranışını problem davranış olarak algıladıkları görülmüştür. Her ne kadar öğretmenlerden bazıları senaryodaki problem davranış olan saldırganlık davranışına değinmiş olsa da öğretmenler çoğunlukla bu senaryoda çocukta var olan asıl problem davranış belirleyememiştir. Bu bağlamda yapılan araştırmalarda çocukların gelişimsel özelliği nedeniyle ortaya çıkan istenmeyen davranışlarının da öğretmenleri tarafından problem davranış olarak algılandığına dikkat çekmektedir (Derman, 2017; Yağan-Güder ve diğerleri, 2018).

İkinci senaryo bağlamında ise problem davranış belirlerken bazı öğretmenlerin çocuğun dışlanması bazılarının ise çocuğun uyum sorunu ifadelerini kullandıkları görülmüştür. Çocuğun dışlanması durumu problem davranış sergileyen çocuğa karşı akranlarının tutumunu betimlemektedir. Bu tutum, çocuğun asıl problem davranış olan uyum sorununu olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Özetle her iki senaryodan elde edilen bulgular, öğretmenlerin bazılarının sınıflarında karşılaştıkları durumlara benzerlik gösteren senaryoları değerlendirirken problem davranışın ne olduğunu belirlemede zorluk yaşadıklarını ve aslında çocukların gelişimsel özelliklerinden kaynaklanan davranışlarını problem olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu bulgu, sınıf ortamında gözlemlenen problem davranışlar ile ilgili okul öncesi öğretmenlerinin genel algılarını inceleyen çalışmalarda elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir (Akman ve diğerleri, 2011; Derman, 2017; Sadık, 2002; Yağan-Güder ve diğerleri, 2018). Çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin hem problem davranışlarla ilgili içerik bilgilerinin hem de çocuk davranışlarını anlama becerilerinin yeterli olmadığı sonucu çıkarılabilir. Öğretmenler tarafından problem davranışın doğru şekilde belirlenmesi, ilgili problem davranış için doğru ve etkili müdahaleye karar vermede destekleyici olduğu gibi (Rakap, 2017) problem davranışa müdahalede de önkoşuldur. Bir diğer deyişle problem davranışın doğru belirlenmesi, bu davranışın kontrol altına alınmasına ve uygun biçimde müdahale edilmesine zemin hazırlamaktadır.

Sunulan senaryolar temelinde öğretmenlere çocukların problem davranışlarına müdahalede tercih ettikleri stratejilerin neler olduğu sorulmuştur. Senaryo 1 bağlamında öğretmenlerin uyarı ortadan kaldırmak, problem davranış sergileyen çocuklarla problem hakkında konuşmak, sözel uyarıda bulunmak ve drama yönteminden yararlanmak gibi stratejilere değindikleri görülmüştür. Senaryo 2 bağlamında ise öğretmenlerin sözel uyarıda bulunmak, problem davranış sergileyen çocukla oyun oynamak, diğer çocuklarla iş birliği yapmak, drama yönteminden yararlanmak ve aile görüşmesi yapmak stratejilerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun sözel uyarıda bulunmak, uyarı ortadan kaldırmak gibi etkisi

zayıf stratejileri tercih ettikleri görülmektedir. Bu sonuç, alanyazında yer alan diğer çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Akman ve diğerleri, 2011; Ceylan ve Yıkılmış, 2017; Denizel-Güven ve Cevher, 2005; Gangal ve Öztürk, 2019; Karadeniz-Akdoğan, 2017; Öngören-Özdemir ve Tepeli, 2016; Özer ve diğerleri, 2014; Öztürk ve Gangal, 2016; Uysal ve diğerleri, 2010; Yağan-Güder ve diğerleri, 2018). Çalışmamıza katılan bazı öğretmenlerin ise problem davranışa müdahalede drama yönteminden yararlanmak, aile görüşmesi yapmak gibi davranışı ortadan kaldırmaya yönelik uygun ve daha etkili stratejileri kullanmayı tercih ettikleri de görülmüştür. Temiz (2020) okul öncesi öğretmenleriyle yaptığı çalışmada öğretmenlerin problem davranışla karşılaştıklarında çocuğu gözlemleyerek sorunun kaynağını anlamaya yönelik hareket ettiklerini ve davranışı ortadan kaldırmaya yönelik drama yönteminden yararlanma, hikâye okuma, empati kurdukmaya çalışma, aile ile iş birliği kurma gibi stratejiler tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Akgün ve diğerleri (2011) okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi stratejilerini inceledikleri araştırmada öğretmenlerin uygun ve yeni davranış biçimlerini öğretmekten çok tepkisel yaklaşarak uygun olmayan davranışları azaltma yolunu tercih ettikleri ortaya konmuştur. Bu bağlamda çalışmamıza katılan öğretmenlerin de problem davranışa müdahalede tercih ettikleri stratejilerin çoğunlukla uygun davranış biçimini kazandırmaktan ziyade davranışı azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya yönelik olduğu söylenebilir.

Bulgular, problem davranışlar karşısında öğretmenlerin durumu doğru tespit etmelerinin gerekli ancak uygun müdahalenin belirlenmesi için yeterli olmadığını göstermektedir. Senaryodaki problem davranışı doğru belirleyen öğretmenlerin problem davranışa müdahale stratejisi birlikte incelendiğinde tercih edilen stratejinin davranışın kalıcı olarak değiştirilmesi ve yerine uygun ya da yeni davranışın öğrenilmesi açısından etki düzeyinin düşük olduğu bulunmuştur. Örneğin Senaryo 1’de problem davranışı doğru tespit eden dört öğretmenden ikisi uyarı ortadan kaldırma ve sözel uyarıda bulunma gibi tepkisel yani düzeltici nitelikteki stratejileri tercih ederken, diğerleri problem hakkında konuşma gibi etki düzeyi zayıf bir stratejiyi tercih etmiştir. Senaryo 2’de ise problem davranışı doğru tespit eden yedi öğretmenden sadece üçünün drama yönteminden yararlanma ve aile ile görüşme gibi sosyal beceri öğretime ve davranışın nedenlerini araştırmaya yönelik stratejiler kullanmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Elde edilen bulgulara dayanarak çalışma grubunda yer alan okul öncesi öğretmenlerinin çocuklardaki problem davranışları belirlemeye ve problem davranışlara müdahalede pedagojik olarak uygun bir müdahalenin nasıl olması gerektiğine yönelik performansa yönelik geri bildirim sağlayan uygulamalı hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Son yıllarda yapılan çalışmalar uygulama desteği içeren mesleki gelişim programlarının uygulama desteği olmayan programlara göre öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarıyla ilişkili mesleki becerilerini desteklemede daha etkili olduğunu göstermektedir (Fettig ve Artman-Meeker, 2016; Hemmeter ve diğerleri, 2015; Hemmeter ve diğerleri, 2016; Hemmeter, Snyder ve Fox, 2017; Lam ve Wong, 2017; Rakap, 2015; Snyder ve diğerleri, 2018). Okul öncesi öğretmenlerinin hizmet öncesinde katıldıkları mesleki gelişim faaliyetleri, mesleki hazırlığın ve mesleki becerilerin geliştirilmesinin önemli bir bileşenidir. Dolayısıyla, öğretmenlerin sınıf ortamlarında mesleki becerilerini etkin olarak kullanabilmeleri, öğretmenlere hizmet içi dönemde sunulan mesleki gelişim desteği ile doğrudan ilişkili olduğu ortaya konmaktadır (Rakap, 2017; Scheeler, 2008; Scheeler, Bruno, Grubb ve Seavey, 2009). Okul öncesi öğretmenlerine, küçük çocuklarda sosyal-duygusal becerilerin desteklenmesi ve problem davranışların önlenmesi konusuna odaklanan nitelikli eğitim seminerleri ve performans geri bildirimli uygulama desteği içeren hizmet öncesi ve hizmet içi mesleki gelişim etkinliklerinin düzenlenmesi önemlidir (Kalkan, 2019). Bunun yanı sıra okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında ortaya çıkan problem davranışların önlenmesi ve ortadan kaldırılması, öğretmenlerin bu konudaki mesleki gereksinimlerinin belirlenmesi, bu bağlamda çocukların sosyal-duygusal gelişimini desteklemeye yönelik kullandıkları stratejilerin belirlenmesi ve öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarını destekleyici yaklaşımların geliştirilmesi de oldukça önemlidir (Uysal ve diğerleri, 2010). Bu bağlamda, Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü’nün 2001-2018 yılları arasında geliştirdiği hizmet içi eğitim faaliyetleri incelendiğinde, küçük çocukların problem davranışlarını önlemeye yönelik yaklaşımlara odaklanan mesleki gelişim etkinliklerinin çok sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Okul Öncesi Eğitim Süreci İç Denetim Raporu’nda okul öncesi öğretmenlerine yönelik düzenlenen seminer ve kursların öğretmenlerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamadığı ve öğretmenlerin mesleki gelişimlerini yeterince desteklemediği vurgulanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı,

2010). Buna göre, okul öncesi öğretmenlerinin mesleki yeterliklerini geliştirmede öncelikli olarak ihtiyaca yönelik adımların atılmasının gerektiği söylenebilir. Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin çocukların problem davranışlarını belirleme ve müdahale etmedeki sorunlarına ilişkin elde edilen bulgular, okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlarla ilgili hizmet öncesi ve hizmet içi mesleki gelişim faaliyetlerinin artırılmasının gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma veri toplama aracındaki iki senaryo ile sınırlıdır. Çocukların problem davranışlarına yönelik daha fazla sayıda sınıf temelli senaryolar aracılığıyla öğretmenlerin bilgilerine dayanan duruma özgü becerilerini ölçen yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca araştırma bulguları, öğretmenlerin beyanları ile sınırlıdır. Araştırma konusunun çok yönlü değerlendirilebilmesi için öğretmenlerin görüşlerinin sınıf içi gözlemler ile desteklenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece öğretmenlerin problem davranışlara verdikleri anlık tepkiler ile beyanları arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulabilir.

Yazar(lar)ın Beyanı

Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Etik Kurul Kararı: Araştırma için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 28.02.2020 tarihinde etik izin alınmıştır.

Çatışma beyanı: Araştırmada yazarlar arasında ya da diğer kişi/kurum/kuruluşlarla herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Destek ve teşekkür: Bu araştırma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Akbaba, S. (2004). *Psikolojik sağlığı koruyucu rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akgün, E., Yazar, M. ve Dinçer, Ç. (2011). Okul öncesi öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları sınıf yönetimi stratejilerinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(3), 1-9.
- Akman, B., Baydemir, G., Akyol, T., Arslan, A. Ç. ve Kükütçü, S. K. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıfta karşılaştıkları sorun davranışlara ilişkin düşünceleri. *E-Journal Of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(2), 1715-1731.
- Artman-Meecker, K. M. (2010). *Effects of distance coaching on teachers' use of a tiered model of intervention and relationships with child behavior and social skills* (Yayımlanmamış doktora tezi). Graduate School of Vanderbilt University, Nashville, United States of America.
- Cameron, R. J. (1998). School discipline in the United Kingdom: Promoting classroom behaviour which encourages effective teaching and learning. *School Psychology Review*, 27(1), 33-44.
- Ceylan, F. ve Yıkmış, A. (2017). Kaynaştırma öğrencilerinin sergilediği problem davranışlara yönelik sınıf öğretmenlerinin uyguladıkları önleme ve müdahale stratejileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 239-264.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. USA: SAGE Publications.
- Denizel-Güven, E. D. ve Cevher, N. (2005). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 71-92.
- Derman, M. T. (2017). Early childhood education teachers' strategies use in order to prevent aggressive behaviors in classes: The case of Turkey. *Universal Journal of Educational Research*, 5(7), 1127-1136.
- Diken, H. İ. ve Rutherford, B. R. (2005). First Step to success early intervention program: A study of effectiveness with Native-American children. *Education and Treatment of Children*, 28(4), 444-465.

- Erbaş, D. (2018). Problem davranışların işlevlerini belirleme. Erbaş, D. ve Yücesoy-Özkan, Ş. (Ed.), *Uygulamalı davranış analizi* (s. 215-269) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Erbaş, D. ve Yücesoy-Özkan, Ş. (2010). *Problem davranışları azaltmada olumlu davranışsal destek uygulamaları: Aile ve öğretmen el kitabı*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Fettig, A. ve Artman-Meeker, K. (2016). Group coaching on pre-school teachers' implementation of pyramid model strategies: A program description. *Topics in Early Childhood Special Education, 36*(3), 147-158.
- Gangal, M. ve Öztürk, Y. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında istenmeyen davranışlar ve başa çıkma yolları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 7*(3), 1100-1118.
- Gilliam, W. (2005). *Prekindergarteners left behind: Expulsion rates in state prekindergarten systems*. New Haven, CT: Child Study Center, Yale University.
- Hemmeter, M. L., Fox, L. ve Snyder, P. (2013). A tiered model for promoting socialemotional competence and addressing challenging behavior. V. Buysse ve E. Peisner-Feinberg (Ed.), *Handbook of response to intervention in early childhood* (s. 85-101) içinde. Baltimore, MD: Brookes.
- Hemmeter, M. L., Hardy, J. K., Schnitz, A. G., Adams, J. M. ve Kinder, K. A. (2015). Effects of training and coaching with performance feedback on teachers' use of Pyramid Model practices. *Topics in Early Childhood Special Education, 35*(3), 144-156.
- Hemmeter, M. L., Snyder, P. ve Fox, L. (2017). Using the teaching pyramid observation tool (tpot) to support implementation of social-emotional teaching practices. *School Mental Health, 10*(3), 202-213.
- Hemmeter, M. L., Snyder, P. A., Fox, L. ve Algina, J. (2016). Evaluating the implementation of the Pyramid Model for promoting social-emotional competence in early childhood classrooms. *Topics in Early Childhood Special Education, 36*(3), 133-146.
- Kalkan, S. (2019). *Sosyal-duygusal gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarına yönelik piramit modeline dayalı uygulama temelli koçluk desteği içeren öğretmen mesleki gelişim programının etkililiği* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal duygusal gelişimine anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum, 10*(4), 33-38.
- Karadeniz-Akdoğan, K. (2017). *36-72 aylık çocukların sınıf ortamındaki istenmeyen davranışlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kargı, E. ve Erkan, S. (2004). Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi (Ankara İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27*, 135-144.
- Lam, L. T. ve Wong, E. M. (2017). Enhancing social-emotional well-being in young children through improving teachers' social-emotional competence and curriculum design in Hong Kong. *International Journal of Child Care and Education Policy, 11*(5), 1-14.
- Luo, L., Snyder, P., Clark, C. L. ve Hong, X. (2017). Preschool teachers' use of pyramid model practices in Mainland China. *Infants ve Young Children, 30*(3), 221-237.
- Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. New York: SAGE.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2010). *Okul öncesi eğitim süreci iç denetim raporu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Melekoğlu, M., Tunç Paftalı, A. ve Melekoğlu, M. A. (2015). Öğrenciyi tanıma ve problem davranışları belirlemede öğrencilerin çizdikleri resimleri inceleme eğitim programının öğretmen uygulamalarına etkisi. *Eğitim ve Bilim, 40*(181), 19-39. doi:10.15390/EB.2015.4280.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma* (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA:

Sage.

- Myers, S. S. ve Pianta R. C. (2008). Developmental commentary: Individual and contextual influences on student-teacher relationships and children's early problem behaviors. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(3), 600-608.
- Nixon, R. D. V. (2002). Treatment of behavior problems in preschoolers. *Clinical Psychology Review*, 22(4), 525-546.
- Öngören-Özdemir, S. ve Tepeli, K. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin saldırgan davranışlarla baş etme stratejilerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 51-70.
- Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Aile ve Toplum*, 11(6), 10-18.
- Özdemir, S. ve Tepeli, K. (2015). Okul öncesi çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 229-245.
- Özer, B., Bozkurt, N. ve Tuncay, A. (2014). İstenmeyen öğrenci davranışları ve öğretmenlerin kullandıkları başa çıkma stratejileri. *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(2), 152-189.
- Özgü, B. ve Yılmaz, M. (2017). *Anne-baba ve öğretmenler için çocuklarda davranış problemleri ve çözüm yolları*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Öztürk, Y. ve Gangal, M. (2016). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin disiplin, sınıf yönetimi ve istenmeyen davranışlar hakkındaki inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 593-608.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Rakap, S. (2015). Erken öğrenme için gömülü öğretim: okul öncesi öğretmenleri için araçlar erken eğitim programının uyarlanması ve etkililiğinin iki farklı mesleki gelişim modeli kullanılarak incelenmesi (Proje No: 115K427). TÜBİTAK, Samsun.
- Rakap, S. (2017). Hedef davranış tanımlama ve davranışsal amaç yazma. D. Erbaş ve Ş. Yücesoy-Özkan (Ed.), *Uygulama davranış analizi* (s. 37-75) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Rakap, S., Balıkcı, S., Kalkan, S. ve Aydın, B. (2018). Preschool teachers' use of strategies to support social-emotional competence in young children. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 10(1), 11-25.
- Sadık, F. (2002). Okulöncesi öğretmenlerinin sınıf içinde karşılaştıkları problem davranışlar. *Öğretmen Dünyası*, 23(272), 31-34.
- Sadık, F. (2004). Okul öncesi sınıflarda gözlenen problem davranışlar ve bu davranışlarla baş etmede öğretmenlerin kullandıkları yöntemler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(13), 88-97.
- Scheeler, M. C. (2008). Generalizing effective teaching skills: The missing link in teacher preparation. *Journal of Behavioral Education*, 17(2), 145-159.
- Scheeler, M. C., Bruno, K., Grubb, E. ve Seavey, T. L. (2009). Generalizing teaching techniques—From university to K-12 classrooms: Teaching preservice teachers to use what they learn. *Journal of Behavioral Education*, 18(3), 189-210.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Anı.
- Snyder, P., Hemmeter, M. L., McLean, M., Sandall, S., McLaughlin, T. ve Algina, J. (2018). Effects of professional development on preschool teachers' use of embedded instruction practices. *Exceptional Children*, 84(2), 213-232.
- Steed, E. A. ve Roach, A. T. (2017). Childcare providers' use of practices to promote young children's social-

emotional competence. *Infants ve Young Children*, 30(2), 162-171.

- Temiz, S. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları öğrenci davranış problemleri, bu problemlerin öğretme-öğrenme sürecine etkileri ve bunları yönetme stratejileri. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Upshur, C., Wenz-Gross, M. ve Reed, G. (2009). A pilot study of early childhood mental health consultation for children with behavioral problems in preschool. *Early Childhood Research Quarterly*, 24(1), 29-45.
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 328-345.
- Uysal, S., Akbaba-Altun, S. ve Akgün, E. (2010). Okulöncesi öğretmenlerinin çocukların istenmeyen davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 9(3), 971-979.
- Yağan-Güder, S., Alabay, E. ve Güner, E. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları davranış problemleri ve kullandıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 17(1), 414-430.
- Yavuzer, H. (2019). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür yayınları.
- Yücesoy-Özkan, Ş. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde davranış yönetimi. Cavkaytar, A. (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu* (s. 169-208) içinde. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Zhang, X. ve Sun, J. (2011). The reciprocal relations between teachers' perceptions of children's behavior problems and teacher-child relationships in the first preschool year. *The Journal of Genetic Psychology*, 172(2), 176-198.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Problem behaviors are encountered in case of a limitation or insufficiency in the social-emotional development of young children (Hemmeter et al., 2013). The early childhood is a critical period in terms of intervening in problem behaviors. Depending on the function of the behavior, problem behaviors may arise as a result of the child's desire to obtain objects, interests and stimuli or an escape from situations that he does not want (Özgü & Yılmaz, 2017). For a behavior to be defined as a problem, it must have characteristics such as harming both the individual and his environment, negatively affecting learning and social relations, and being repeated continuously. If the problem behaviors of children are not properly intervened during early years, it is possible to encounter more negative situations in the future (Hemmeter et al., 2013).

Problem behavior that is not effectively intervened in the early period, negatively affects the child's learning and growing up as a healthy individual in both short and long terms. Problem behaviors observed at early ages can cause the child not to be able to benefit from the early childhood education program effectively, being deprived of classroom practices and decreasing in interactions with peers (Hemmeter et al., 2015). The role of early childhood teachers in managing problem behaviors is extremely important. Teachers should be able to identify the problem behaviors they observe and have the competence to properly intervene in these behaviors. However, many studies show that early childhood teachers lack knowledge about problem behaviors and intervention methods (Fettig & Artman-Meeker, 2016; Hemmeter et al., 2015; Hemmeter et al., 2016; Lam & Wong, 2017; Rakap et al., 2018). In the literature, there are no studies encountered that examine teachers' ability to identify problem behaviors in a specific situation and their instant responses (interventions) to a natural situation. Therefore, the aim of this study is to examine the preschool teachers' situation of determining problem behavior and their preferred strategies in intervening behavior with a scenario-based measurement tool.

Method

This study is a qualitative study that aims to examine early childhood teachers' ability to identify problem behaviors in children and the strategies they use while intervening problem behaviors. The research is designed as a case study. Purposeful random sampling method was used in determining the participants. Fifteen female teachers whose average age was 38 (range = 30-59) and teaching children between the ages of 4-6 in independent state kindergartens, participated in the study. Fourteen of these teachers completed their undergraduate education whereas one of them completed postgraduate. As twelve of the teachers had teaching experience between 11-20 years, two of them had experience of 20 years or more and one of them had experience between 6-10 years. Teacher Interview Form was used as data collection tool. This interview form consisted of two parts. In the first part, there were questions with short answers to determine the demographic information of the teachers, such as gender, age, education level, teaching experience, type of school they work. In the second part, there were semi-structured interview questions related to two different scenarios that aimed to reveal the teachers' status of determining the problem behaviors of children and the strategies they preferred while intervening problem behaviors. In the first scenario, the problem behavior was child's pushing his friend, as in the second scenario the problem behavior was the child's adaptation to the class. The data were collected by semi-structured interview technique. The obtained data were analyzed by the content analysis.

Results

In the context of the first scenario, eleven teachers determined the problem behavior as the child not knowing how to share while four teachers identified the problem as the child pushing his friend. This finding indicated that teachers had difficulty in distinguishing the sharing behavior from the aggressive behavior observed as pushing his friend. Within the context of the second scenario, it was determined that eight teachers used the expressions of the exclusion of the child and seven teachers used the expressions of the child's adaptation problem while identifying the problem behavior. The exclusion of the child describes the attitude

of his peers towards the child who exhibits problem behavior. This attitude is a situation that negatively affects the child's main problem behavior, the adaptation problem. In general, it can be said that some teachers who participated in the study had problems in determining what the problem behavior was.

Regarding which strategies preferred by teachers to intervene in problem behaviors, in the context of Scenario 1, it was found that five of the teachers responded as removing the stimulus, four of them responding as talking about the problem with children exhibiting problem behaviors, four of them as giving verbal warning, and two of them as using the drama method. Within the context of Scenario 2, it was obtained that four of the teachers responded as giving verbal warning, three of them responded as playing games with the child who showed problem behavior, three of them as cooperating with other children, three of them as benefitting from the drama method, and two of them responded as discussing with the family. It was observed that most of the teachers in the study group preferred more reactive strategies, such as verbal stimulation and removal of stimula.

Conclusion

Findings show that early childhood teachers have difficulties in determining problem behaviors. In addition it has been observed that the strategies which teachers prefer to intervene children's problem behaviors are non-scientifically based and have a weak effect. Within this context, it would be beneficial to provide in-service training support to early childhood teachers on problem behaviors and problem behavior intervention strategies during early years. It is thought that determining the strategies early childhood teachers prefer in intervention to children's problem behaviors through scenarios to be prepared for different problem behaviors will contribute to the discussion of the subject in a wider perspective.